

Property of Devin NAAR

A Guide To Reading And Writing Judezmo

By

David M. Bunis

ADELANTRE!

The Judezmo Society
4594 Bedford Avenue
Brooklyn, New York 11235
1975

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	1
THE JUDEZMO SPELLING CHARTS	5
I. Reading Judezmo	5
II. Writing Judezmo	10
READING SELECTIONS	15
I. From an Anonymous Primer: Syllabification Exercise A.	16
II. From an Anonymous Primer: Syllabification Exercise B.	18
III. From an Elementary Reader	20
IV. From an Ethical Work in Traditional Judezmo	22
V. From a Novel	25
VI. A Poem	29
VII. From a Zionist Periodical	32
VIII. From a Traditional Ballad	35
IX. From a Liturgical Song for Shavuoth	39
X. A Text Illustrating the 'Ladino' Variety of Judezmo	41
XI. From a Periodical in Latin Characters: Spelling System Based on Modern Turkish	46
XII. From a Newspaper in Latin Characters: Spelling System Based on French	49

INTRODUCTION*

From its very inception in Sepharad,¹ Judezmo² has customarily been written with Jewish, or 'Hebrew', characters. The Judezmo spelling system evolves in part from preceding systems used to transcribe earlier Jewish languages--for example, Hebrew, Targumic or Judeo-Aramaic, Romaniot or Judeo-Greek, Roman Laaz or Judeo-Latin--once spoken by those Jews who were to become the Sephardim.³ In its initial period in pre-expulsion Spain, Judezmo spelling seems to have shared certain transcription features with Mozarabic⁴ spelling. However, the Judezmo spelling system has also undergone considerable independent modification during the course of time and in the diverse regions of its traditional post-expulsion (that is, post-1492) speech territory⁵--which include present-day Turkey, Greece, Yugoslavia, Bulgaria, Rumania, Morocco⁶ and Israel. Independent development in Judezmo spelling truly began in the 16th century, with an ever-increasing tendency toward purely 'phonetic' transcription. This development continued into the 18th century, and culminated in the rather fixed, 'standardized' Judezmo spelling system which was already well established in the early 19th century--quite an accomplishment, when we consider that no central academies or councils ever existed among the Sephardim to impose spelling norms.

A glance at Judezmo literature⁷ reveals that the great majority of the works produced by the Sephardim in Judezmo were printed in raší 'Rashi' characters--a typeface designed to resemble the cursive script used by the Sephardim in medieval Spain;⁸ a relatively small number of publications (especially 16th-18th century translations of sacred or semi-sacred texts, or adaptations of such texts) were printed in merubá 'Square' characters with vowels; and a somewhat larger number of items were printed in merubá without vowels. The latter practice was particularly prevalent in Leghorn, Jerusalem and New York City, and in those publishing houses elsewhere that had limited access to raší type. Sephardic tradition, incidentally, does not restrict the use of raší characters to Judezmo material; aside from editions of sacred texts such as the Hebrew Bible, appearing in merubá type with vowels in the printing of all Jewish communities, most Hebrew-Aramaic works printed by the Sephardim have also been realized in raší characters.

For their everyday, personal manuscript writing (for instance, correspondence, family records, business accounts), Judezmo speakers have customarily used the delicate Jewish-character cursive script known as solitreo, which is an evolved form of the cursive script employed by medieval Sephardim. The

solitreo script is utilized for writing Hebrew-Aramaic as well as Judezmo material by hand.

In the late 19th and early 20th centuries--due to a combination of external factors such as formal training in non-Jewish languages, assimilation to coteritorial non-Jewish cultures, and perhaps most importantly the Turkish administrative decree of 1928 prohibiting the publication in Turkey of Judezmo literature in Jewish characters--the Sephardim began to write Judezmo with Roman letters. The French, Italian, modern Turkish and other spelling systems served as their models; the results can be seen in the Judezmo newspapers La Luz de Israel and Şalom, currently published in Israel and Turkey, respectively. It must be emphasized, nevertheless, that this practice does not reflect a truly internal Jewish development.⁹ Even today, a small number of traditionalists continue to write Judezmo in Jewish characters.

The spelling charts and illustrative passages which follow are meant to introduce the reader--whom I presume to have some knowledge of Judezmo--to the various typefaces, cursive script and spelling system described above.

As you may know, more than a thousand Judezmo books, pamphlets and periodicals,¹⁰ and also manuscript material--all printed with this spelling system--are available for perusal in major libraries in this country¹¹ and abroad.¹² They constitute a rich but as yet relatively untapped mine of linguistic, historical, ethnographic and sociological data; all the major forms of literature (including the novel, short story, drama, poetry and a variety of nonfiction forms) are represented.

In addition to reading Judezmo works, I hope you will try your hand at writing Judezmo in the solitreo script, thus perpetuating a centuries-old practice that now runs the risk of becoming obsolete.

Notes

*For ADELANTRE! I am taking this opportunity to thank Jamie Shalom, Cathy Weiner, and especially Mati Ronen, all of The American Sephardi Federation. Without their help, our mailings and publications would not have gotten out.

We are also indebted to Joan Bratkowsky of the YIVO Institute for Jewish Research for her suggestions on preparing a mailing list and publishing Working Papers in Sephardic and Oriental Jewish Studies.

1. Sepharad is the traditional Jewish name for 'Spain', particularly medieval Spain.

2. Sometimes called 'Ladino', 'Spanyol', or 'Judeo-Spanish', Judezmo

is the most authentic Sephardic term used to designate this language, which has resulted from a gradual, systematic fusion of Hebrew-Aramaic, Arabic, pre-16th century Castilian (from which Judezmo derives the bulk of its sound system, grammar and vocabulary) and other Hispanic, Turkish, Greek, Portuguese, Italian, French, Bulgarian, Serbo-Croatian, Rumanian, German--and in recent years, even English and Yiddish--elements. For more information on various aspects of Judezmo, see my "Problems in Judezmo Linguistics," Working Papers in Sephardic and Oriental Jewish Studies 1, 1975; on names for the language, see my "On the Name Judezmo," to appear in that series.

3. 'Spanish Jewry and their descendants'.

4. A variety of Romance spoken in Spain by Christians under Moorish domination from the 8th to the 15th centuries. Note that while pre-expulsion Judezmo was transcribed with Jewish characters, Mozarabic texts have come down to us in Arabic letters.

5. For details, see my "The Historical Development of Judezmo Orthography: A Brief Sketch," Working Papers in Yiddish and East European Jewish Studies 2, 1974.

6. Moroccan Judezmo speakers generally call their idiom xaketía. I do not deal with Moroccan varieties of the language in this paper; no Judezmo printed publications in Jewish characters seem ever to have emanated from North Africa, although some rare manuscript items are known. Rather, the language depicted here is that used by the Sephardim in those regions of Europe and Asia which once formed part of the Ottoman Turkish Empire.

7. On Judezmo printed literature, see I.M. Hassán, "Literatura sefardí: síntesis general," Módulo Tres (Universidad Autónoma de Madrid) 2.6 (1974): 33-42; S.G. Armistead and J.H. Silverman, The Judeo-Spanish Ballad Chapbooks of Yacob Abraham Yoná (Berkeley: 1971); M. Kayserling, Biblioteca Española-Portuguesa-Judaica (New York: 1971; reprinted from 1890); D. Gonzalo Maeso and P. Pascual Recuero, Me'am Lo'ez: El gran comentario sefardí. Tomo preliminar: Prolegómenos (Granada: 1964); H.V. Besso, "Literatura judeo-española," offprint of Thesaurus (Bogota) 17 (1962), 27 pp.; H.V. Besso, "Judeo-Spanish Literature," Le Judaïsme Sephardi no. 23 (1961): 1016-1022; M. Molho, Literatura sefardita de Oriente (Madrid-Barcelona: 1960); D. Gonzalo Maeso, "La exégesis rabínica en la lengua sefardí. Fuentes para su estudio," Miscelanea de estudios árabes y hebraicos 2 (1953): 15-40; M. Grünbaum, Jüdisch-spanische Chrestomathie (Frankfurt a. M.: 1896).

Catalogs of Judezmo books and other printed materials include: A. Yaari, Hebrew Printing at Constantinople (in Hebrew; Jerusalem: 1967), updated and corrected by N. Ben-Menahem in Studies in Bibliography and Booklore 10 (1973/74): 110-120; H.V. Besso, Ladino Books in the Library of Congress: A Bibliography (Washington: 1963); A. Yaari, "Hebrew Printing in Izmir," Aresheth 1 (1958): 97-222 (in Hebrew); A. Yaari, Catalogue of Judaeo-Spanish Books in the Jewish National and University Library, Jerusalem (in Hebrew; Jerusalem: 1934); and my forthcoming Bibliographical Catalog of Judezmo Publications in the YIVO Institute for Jewish Research.

8. Called raší script (in Judezmo, ketivad or ketav raší) because the com-

mentary of Rashi (=Rabbi Shelomoh Itshaki, 1040-1105) appeared in this typeface in the first Hebrew book printed--a Bible with commentary published in Reggio di Calabria, 1475. Rashi, a French Jew, did not himself use this script.

9. In 1904 Samuel Saadi Lévy, a Judezmo journalist in Salonika, argued that "le jour où un seul vocable judéo-espagnol sera imprimé en caractères autres que l'écriture dite Rachi, ou hébraïque dite carrée, ce jour-là notre langue sera morte et enterrée," see Cahiers Sefardis 2 (1948): 328.

10. Scholars vary in their estimates of the total number of works published in Judezmo: A. Yaari has suggested 5,000; M. Molho, between 5,000 and 6,000; and S. Rosanes, 10,000.

11. For example, Harvard College Library, Yeshiva University, YIVO Institute for Jewish Research, Library of Congress, Jewish Theological Seminary. The ADELANTRE! Library contains some 300 Judezmo publications and manuscripts; we are planning to issue a catalog of them soon.

12. Among them, the Hebrew University Library and the Ben-Zvi Institute in Jerusalem; the Instituto "Arias Montano" in Madrid; the "Ets Haim" Seminary in Amsterdam; and the Bibliotheque Nationale in Paris.

THE JUDEZMO SPELLING CHARTS

The 'sound equivalents' in the charts below are pronounced roughly as in English, but notice the pronunciation of the following special symbols:

צ as in 'chop'	š as in 'shop'
δ " " 'lather'	x " " German 'ach'
ץ " " 'gentle'	z " " 'azure'

Slashes enclose the 'sound equivalents' and the Judezmo words given in Latin-letter transcription (for example, /pas/); English equivalents for the Judezmo words are placed within single quotation marks (as in 'peace').

Note the following rules concerning the position of the stress or 'accent' in Judezmo words:

- (1) Words ending in a vowel (represented by ה-, ו-, י-), or in ן- /-n/ or ס- /-s/ are ordinarily stressed on the next to the last syllable, as in אױז /ožo/ or /ožu/ 'eye', נױכּי /noče/ or /noči/ 'night', קאזױה /kaza/ or /kaze/ 'house';
- (2) Words ending in a consonant other than ן- or ס- are ordinarily stressed on the last syllable, as in קאסאפ /kasap/ 'butcher';
- (3) The position of the stress in those words that do not conform to the above rules must be learned separately for each word. To help the reader, I have indicated the stress of each such word in its Latin-letter transcription by the written accent mark '́', as in פאפּױ /papú/ 'grandfather'.

I have tried to avoid including sample Judezmo words whose pronunciation varies regionally--otherwise I might have had to contend with forms such as: Monastirí /fižu/, Selaniklí /fižo/, Rodislí /ižu/ and Stambulí /ižo/, all meaning 'son'; Bukurestlí /vedri/, Angoralí /vedre/, Bosnalí /vardi/, Moroccan /verde/, all signifying 'green', and so forth. Where this was unavoidable, the nature of the regional variation is explained in the notes.

I. Reading Judezmo: The Jewish Characters and the Sounds They Represent

Typeface or Script			Name of letter	Sound equivalent	Examples
מרובע /merubá/ 'Square type'	כתובת רש"י /ketivad raší/ 'Rashi type'	סוליטריאן /solitreo/ 'Sephardic cursive script'			
א	ח	ס	/álef/	/(-)a-/ ¹	אמאר /amar/ 'love' ¹
איי	חיי	ס-י		/ay/	טראמבאיי /tramváy/ 'railroad'
א	א	א		/al/	באטא (or אלטא) /baltá/ 'ax'

ב	ב	ب	/bed/	/b/	בושקאר /buškar/ 'look for'
בֵּ	בֵּ	بَ	/ved/	/v/	אחארבאר /axarvar/ 'beat'
ג	ג	ج	/gímal/	/g/	חאראגאן /xaragán/ 'lazy'
גֵּ	גֵּ	جَ		/j/;	אגוסטאר /aǰustar/ 'add'
ד	ד	د	/dáled/	/d/	גֵּיקֵיס /čikés/ 'youth'
דֵּ	דֵּ	دَ		/ð/	דין /din/ 'religious law'
ה	ה	ه	/e/	/-a/ ^{1,2}	סודור /suðor/ 'sweat'
הֵ	הֵ	هَ			חאפֶטוֹנָה /xaftóná/ ^{1,2} 'beating'
ו ⁴	ו	و	/vav/	/u/;	קארפוס /karpús/ 'watermelon' ⁴
				/o/	דוס /dos/ 'two' ⁴
וֵאֵי ⁵	וֵאֵי	وِئِ		/wi/; ⁵	סואיבאר /swivar/ 'follow'
				/we/ ⁵	מואים /mwes/ 'nut'
וֵיֵי ⁴	וֵיֵי	وِئِ		/uy/; ⁴	מויי /muy/ 'very'
				/oy/ ⁴	בויי /boy/ 'height, size'
ז	ז	ز	/zayn/	/z/	קאזאל /kazal/ 'village'

ז	ז	ז	/z/		מוֹזֵר /mužer/ 'woman, wife'
ח	ח	ח	/xed/	/x/	חֲבִיר /xaber/ 'news'
ט	ט	ט	/ted/	/t/	אֲטַבְּאֵפֶּאֵר /atabafar/ 'suffocate'
, ⁴	,	.	/yod/	/i/; ⁴	פּוּרִימְלִיק /purimlik/ 'Purim present'
				/e/ ⁴	בֵּיל /bel/ 'waist'
” ⁶	”	”		/y/; ⁷	יֵיאַמַּר /yamar/ 'call',
					יִי /yo/ 'I',
				/ye/;	אֵי יוֹדָר /ayudar/ 'help'
				/ey/	יֵיבֵּר /yevár/ 'carry'
כ	כ	כ	/kaf/; ⁸	/k/	רֵי /rey/ 'king'
כ	כ	כ	/xaf/ ⁸	/x/	כְּבוֹד ³ /kavó(d)/ 'honor'
word-finally: ך-	ך	ך			בְּרַכָּה ³ /beraxá/ 'blessing'
					כוֹרֵךְ ³ /korex/ 'bookbinder'
ל	ל	ל	/lámed/	/l/	לֶאֱמֹר /lamber/ 'lick'
ם	ם	ם	/mem/	/m/	מֵייל /myel/ 'honey'
word-finally: ם-	ם	ם			חֲמָמָם /xamam/ 'bath-house'

נ	נ	נ	/nun/	/n/	נה /na/ 'here! , behold!'
word-finally: ן-	ן	ן			באראגאן /baragán/ 'courageous'
ניי	ניי	ניי		/ny/	סיניאל /sinyal/ 'sign'
ס	ס	ס	/sámex/	/s/	סוטלאב /sutlač/ 'rice pudding'
ע	ע	ע	/ayn/ ⁸	[silent] ⁸	מערה ³ /meará/ 'cave'
פ	פ	פ	/pe/	/p/	פאראס /parás/ 'money'
פ	פ	פ	/fe/	/f/	פין /fin/ 'end'
word-finally: ף-	ף	ף			סאראף /saraf/ 'money changer'
צ	צ	צ	/sadi ^k / ⁸	/s/ ⁸	צדקה ³ /sedaká/ 'charity'
word-finally: ץ-	ץ	ץ			עם הארץ ³ /amares/ 'ignoramus'
ק	ק	ק	/kof/	/k/	קאבזאר /kavzar/ 'cause'
ר	ר	ר	/reš/	/r/	ראקי /rakí/ 'arak'
ר ⁹	ר ⁹	ר ⁹	/šin/	/š/	שאבון /šavón/ 'soap'
ש	ש	ש	/sin/ ⁸	/s/	מעשה ³ /maasé/ 'story'
ת	ת	ת	/taf/ ⁸	/t/;	תורה ³ /torá/ 'Torah'
				/š/ or /d/ ¹⁰	משרה ³ /mešaréd/ 'servant'

II. Writing Judezmo Words in Jewish Characters

Sound	Character	Position in Word (if restricted)	Example
/a/	א	beginning and middle	אטאר /atar/ 'tie'
	ה	end	שאקה /šaká/ 'joke'
/ai/	אאי		אאי /aí/ 'there'
/au/	אאו		באאול /baul/ 'trunk'
/ay/	איי		נאיי /čay/ 'tea'
/b/	ב		בוס /bos/ 'voice'
/č/	ב̄		נאנטה /čantá/ 'purse'
/d/	ד		דוס /dos/ 'two'
/ɖ/	ד̄	middle and end	נאדאר /naɖar/ 'swim'
/e/	אי	beginning	איס /es/ 'is'
	י	middle and end	ביס /ves/ 'time'
/ea/ ¹	איא -		מיאטאד /meatad/ 'half' ¹
/ee/ ¹	אייא -		קריאיר /kreer/ 'believe' ¹
/ei/ ¹	אייא -		קריאי /kreí/ 'I believed' ¹
/eo/ ¹	איוא -		שאשיאו /šašeó/ or /šašeú/ ¹ 'dizziness'
/ey/	איי -		ליי /ley/ 'law'
/f/	פ̄	beginning and middle	פיס /fes/ 'fez'
	ף -	end	חרף ² /xarif/ 'acute'
/g/	ג		גרון ² /garón/ 'throat'
/i/	אי	beginning	אי /i/ 'and'
	י	middle and end	גיני /činí/ 'plate'

/ia/ ³	יא ⁴	middle	גיאדור ⁴ /giador/ 'guide'
	יאה ⁴	end	דיאה ⁴ /dfa/ or /dfe/ ³ 'day'
/ie/ ¹	יא-י		ריאין /ríen/ or /rín/ ¹ 'they laugh'
/io/ ¹	יא-ו		ריאו /río/ or /ríu/ ¹ 'river'
/j/	ג		גאם /jam/ 'glass, pane'
/k/	ק		קאדיר /kadir/ 'capable'
/l/	ל		לוס /lus/ 'light'
/m/	מ	beginning and middle	מאר /mar/ 'sea'
	ם	end	סילאם /selam/ 'regards'
/n/	נ	beginning and middle	נאריס /narís/ 'nose'
	ן	end	פישיין /pišín/ 'quickly'
/ny/	ניי		רינייון /rinyón/ 'kidney'
/o/	או	beginning	או /o/ 'or'
	ו	middle and end	טוס /tos/ 'cough'
/oa/	וא-		לואר /loar/ '(to) praise'
/oi/	ואי-		מואיס /moís/ 'Moise'
/oo/	ואו-		לואר /loor/ 'praise'
/oy/	אויי	beginning	אויי /oy/ 'today'
	ויי	middle and end	בויי /boy/ 'height, size'
/p/	פ		פאס /pas/ 'peace'
/r/	ר		ארוס /arós/ 'rice'
/s/	ס		סאל /sal/ 'salt'

/t/	ט		טריס
/u/	א	beginning	/tres/ 'three' אוזאר
	ו	middle and end	/uzar/ 'use' אסור
/uy/	ויי		/asur/ 'prohibited (by religious law)' מויי
/v/	ב		/muy/ 'very' ביס
/w/			/ves/ 'time'
/wa/	וא ⁵		גואיי
/we/	ואי ⁵		גואיס
/wi/	ואי ⁵		/ʎwes/ 'judge' סיגואיר
/x/	ח		/segwir/ 'continue' ¹ חאן
/y/	יי	before /a/, /o/, /u/	/xan/ 'inn' ייו
	י	before /e/, /i/	/yo/ 'I' ביין
/z/	ז		/byen/ 'well' מזל ²
/ʒ/	ז		/mazal/ 'fortune' באראזאר
			/baraʒar/ 'argue'

Notes

1. The unstressed vowels represented by י and ו in words like קריאי and ריאו, שאשיאו are traditionally pronounced /i/ (as in /kriʃ/) and /u/ (for example, /rfu/) by people from: Bosnia, Serbia, Skopje, Monastir, Dubrovnik and other places in Yugoslavia; Bucarest, Craiova, and elsewhere in Rumania; Sofia, Vidin, Stanke Dimitrov (Dupnica), Pazardzhik, Ruse (Rustchuk), Burgas, Varna, and other cities in Bulgaria; Kastoria, Larisa, Veroia, Rhodes, and certain other parts of Greece; and Vienna. These vowels are generally pronounced /e/ (for instance, /kref/) and /o/ (as in /rio/) by those from: Salonika; Çorlu, Gallipoli, Edirne, Çanakkale, Izmir, Bursa, Khios, Boudamia, Tenedos (Bozcaada), Istanbul, Ankara, Rodosto (Tekirdağ), and other areas in Turkey; and in Alexandria, Cairo; Jerusalem; and Morocco (as shown in my unpublished M.A. thesis Toward a Linguistic and Cultural

Geography of Judezmo (New York: Columbia University, 1975), figure 4).

2. Words borrowed from Hebrew-Aramaic generally retain their original spellings in Judezmo; the spelling of each such word must therefore be learned individually.

3. The final unstressed vowel represented by ה- in a word like דיאה is traditionally pronounced /-e/ (as in /dfe/) by speakers from those Yugoslavian and Bulgarian cities listed in footnote 2 on page 9 above, and /-a/ by speakers from other areas (compare figure 5 in the work cited in footnote 1 above).

4. Customarily spelled ייאא(ה) - in publications from Yugoslavia, Bulgaria, Rumania and Austria.

5. At the beginning of a word, always preceded by ג- (compare footnote 5 on page 9 above).

READING SELECTIONS

with English translations by

Stephen Levy

I. FROM AN ANONYMOUS PRIMER: Syllabification Exercise A.

(Salonika: ca1900)

כתיבת רש"י /ketivad raši/ 'Rashi type'

לס אי זי-קס די מי טי-אס אים חאד-רו-זס. איל אי זי-קו די מי
צו-זי-נו אים חא-רא-גאן. לה רי-זס מי-אס אים א-מא-רי-אס. טו קו
מי טיס חא-רו-באס. נו רו-זיס לה לא זי-קס. לה נא-בא-זס מי-אס אים
די דוס קור-טיס. לה מי-זס דיל טי-זס א-רו. טו קו זי-טיס או נס קא מי זס.
לה סא-לי-בס די מי בו-קס. לה מי-לי-זי-נס. מי טי-אס אים 5
בו-אי-נס. מי טי-אס מי א-מס מו-נו.
אי-זי-קו! איל חא-רא-גאן אים א-בו-רי-סי-דו די טו-דוס

מרובע /merubá/ 'Square type'

לה אי-זי-קה די מי טי-אה אים חאד-רו-זס. איל אי-זי-קו די מי
בי-זי-נו אים חא-רא-גאן. לה רי-זס מי-אה אים א-מא-רי-אה. טו קו-
מי-טיס חא-רו-באס. נו רו-זיס לה לא-זי-קה. לה נא-בא-זס מי-אה אים
די דוס קור-טיס. לה טי-זס דיל טי-זס א-דו. טו קו-זי-טיס או-נה קא-מי-
לה סא-לי-בס די מי בו-קה. לה מי-לי-זי-נה. מי טי-אה אים 5
בו-אי-נה. מי טי-או מי א-מס מו-נו.
אי-זי-קו! איל חא-רא-גאן אים א-בו-רי-סי-דו די טו-דוס

סוליטריו /solitreo/ 'Sephardic cursive'

לס אי-זי-קס די מי טי-אס אים חאד-רו-זס. איל אי-זי-קו די מי
צו-זי-נו אים חא-רא-גאן. לה רי-זס מי-אס אים א-מא-רי-אס. טו קו-
מי טיס חא-רו-באס. נו רו-זיס לה לא-זי-קה. לה נא-בא-זס מי-אה אים
די דוס קור-טיס. לה טי-זס דיל טי-זס א-דו. טו קו-זי-טיס או-נה קא-מי-
לה סא-לי-בס די מי בו-קה. לה מי-לי-זי-נה. מי טי-אה אים 5
בו-אי-נה. מי טי-או מי א-מס מו-נו.
אי-זי-קו! איל חא-רא-גאן אים א-בו-רי-סי-דו די טו-דוס

As this passage might be read by people from:

Istanbul--

la i-ži-ka ǵe mi tí-a es xaǵ-ro-za. el i-ži-ko ǵe mi
ve-zi-no es xa-ra-gán. la ri-zá mí-a ez a-ma-rí-a. tu ko-
mi-tes xa-ro-vas. no ro-žez la la-ži-ka. la na-va-ža mí-a ez
de ǵos kor-tes. la te-ža ǵel te-ža-ǵo. tu ku-zi-tez u-na ka-mi-za.
5 la sa-li-va ǵe mi bo-ka. la me-li-zi-na. mi tí-a ez
bu-e-na. mi tí-o me a-ma mun-čo.
i-ži-ko! el xa-ra-gán ez a-bo-re-si-ǵo ǵe to-ǵos

Rhodes--

la i-ži-ka ǵi mi tí-a es xaǵ-ro-za. il i-ži-ku ǵi mi
vi-zi-nu es xa-ra-gán. la ri-zá mí-a ez a-ma-rí-a. tu ku-
mi-tis xa-ro-vas. no ro-žiz la la-ži-ka. la na-va-ža mí-a ez
di ǵos kor-tis. la te-ža ǵil ti-ža-ǵu. tu ku-zi-tiz u-na ka-mi-za.
5 la sa-li-va ǵi mi bo-ka. la mi-li-zi-na. mi tí-a ez
bu-e-na. mi tí-u mi a-ma mun-ču.
i-ži-ku! il xa-ra-gán ez a-bu-ri-si-ǵu ǵi to-ǵus

Monastir--

la (f)i-ži-ke ǵi mi tí-e es xaǵ-ro-ze. il (f)i-ži-ku ǵi mi
vi-zi-nu es xa-ra-gán. la ri-zá mí-e ez a-ma-rí-e. tu ku-
mi-tis xa-ro-ves. no ro-žiz la la-ži-ke. la na-va-že mí-e ez
di ǵos kor-tis. la te-že ǵil ti-ža-ǵu. tu ku-zi-tiz u-ne ka-mi-ze.
5 la sa-li-ve ǵi mi bo-ke. la mi-li-zi-ne. mi tí-e ez
bu-e-ne. mi tí-u mi a-me mu-ču.
(f)i-ži-ku! il xa-ra-gán ez a-bu-ri-si-ǵu ǵi to-ǵus

Translation:

My aunt's little girl is conceited. My neighbor's little boy
is lazy. My handkerchief is yellow. You ate
carobs. Don't throw the pebble. My pocketknife has
two cutting edges. The tile of the roof. You sewed a shirt.
5 The saliva from my mouth. The medicine. My aunt is
good. My uncle loves me a lot.
LITTLE ONE! THE LAZY ONE IS HATED BY EVERYONE

II. FROM AN ANONYMOUS PRIMER: Syllabification Exercise B.

(Salonika: ca1900)

כתיבת רש"י /ketivad raší/ 'Rashi type'

לה מושקה אים פי טו-גה. איל פא-שא-רי-קו דיל קא-פֿיס.
לה פֿיס די פא-פה. לה מו-שא-מה די לה מי-זה. לה פי-גו-רה דיל
גִי קו טי-קו. לה קו מי'ס פאס-טו-זה. לה א-גו-אה דיל פו-גִו.
איל זי-לי די פא-פה. מא-מה לה מי-אה מי דה קא-דה די-אה פא-ראס.
א-מה איל לא-ב'ו-רו אי סי-ראס א-מא-דו די טו-דוס

5

מרובע /merubá/ 'Square type'

לה מושקה אים פֿי-שו-גה. איל פא-שא-רי-קו דיל קא-פֿיס.
לה פֿיס די פא-פה. לה מו-שא-מה די לה מי-זה. לה פי-גו-רה דיל
גִי-קי-טי-קו. לה קו-מי-דה פאס-טו-זה. לה א-גו-אה דיל פו-גִו.
איל זי-לי די פא-פה. מא-מה לה מי-אה מי דה קא-דה די-אה פא-ראס.
א-מה איל לא-ב'ו-רו אי סי-ראס א-מא-דו די טו-דוס

5

סוליטריאו /solitreo/ 'Sephardic cursive'

לה מושקה אים פי טו-גה. איל פא-שא-רי-קו דיל קא-פֿיס.
לה פֿיס די פא-פה. לה מו-שא-מה די לה מי-זה. לה פי-גו-רה דיל
גִי-קי-טי-קו. לה קו-מי-דה פאס-טו-זה. לה א-גו-אה דיל פו-גִו.
איל זי-לי די פא-פה. מא-מה לה מי-אה מי דה קא-דה די-אה פא-ראס.
א-מה איל לא-ב'ו-רו אי סי-ראס א-מא-דו די טו-דוס

5

As this passage might be read by people from:

Sarajevo--

la moš-ka es fi-š-u-ga. il pa-ša-ri-kyu dil ka-fés.
la fez di pa-pá. la mu-ša-ma di la me-za. la fi-gu-ra dil
či-ki-ti-kyu. la ku-mi-da pas-to-za. la a-gu-a dil pod-zu.
il ži-le di pa-pá. ma-má la mǐ-a mi da ka-da dí-a pa-rás.
5 a-ma il la-vo-ru i si-ráz a-ma-du di to-dus

Bucarest--

la moš-ka es fi-šu-ga. il pa-ša-ri-ku dil ka-fés.
la fez di pa-pá. la mu-ša-ma di la me-za. la fi-gu-ra dil
či-ki-ti-ku. la ku-mi-da pas-to-za. la a-gu-a dil pod-zu.
il ži-le di pa-pá. ma-má la mí-a mi da ka-da dí-a pa-rás.
5 a-ma il la-vo-ru i si-ráz a-ma-du di to-dus

Salonika--

la moš-ka es fe-šu-ga. el pa-ša-ri-ko žel ka-fés.
la fez de pa-pá. la mu-ša-ma že la me-za. la fi-gu-ra žel
či-ki-ti-ko. la ko-mi-ža pas-to-za. la a-wa žel po-žo.
el ži-le že pa-pá. ma-má la mí-a me ža ka-ža ží-a pa-rás.
5 a-ma el la-vo-ro i se-ráz a-ma-žo že to-žos

Translation:

The fly is annoying. The small caged bird.
Papa's fez. The oilcloth from the table. The figure of the
tiny one. The tasty meal. The water from the well.
Papa's razor. Each day my mom gives me money.
5 LOVE WORK AND YOU WILL BE LOVED BY EVERYONE

III. FROM AN ELEMENTARY READER

יעקב הכהן [=אידיטור], „ליקטוראס די־בירסאס“

/yakov akoén [=editor], lekturaz diversas/

Yaakov Hakohen [=editor], Diverse Readings

(Salonika: ca1900), p. 48:

כתיבת רש"י /ketivad raší/ 'Rashi type'

און בואין אמיגו

איזיקוס, קאדה אונז די צוזוטרום טייני און בואין אמיגו
איל אצלב קואנדו קיריש אי סי אקאייס סי לו דיזיאש.
קואנדו איסטאש סיקליאוזום צום דיציירטי אי צום קונסולה אין צואיסטרה
טריסטיוז. 5

איל גואדרה צואיסטרום סיקריטום אי צום דיזי לוס סוייוס.
איל צייני קואנדו לו ייאמאש אי נו סי טומה דיזפלאזיר סי לו
אבאנדונאש.

און טאל אמיגו איס איל מאס פריסיווז די טודום לוס טריזורום.
קיין איס דונקי איסטו בואין אמיגו? 10
איס און בואין ליצרו!

מרובע /merubá/ 'Square type'

און בואין אמיגו

איזיקוס, קאדה אונז די צוזוטרום טייני און בואין אמיגו.

איל אב־לה קואנדו קיריש אי סי אקאייס סי לו דיזיאש.

קואנדו איסטאש סיקליאוזום צום דיציירטי אי צום קונסולה אין צואיסטרה
טריסטיוז. 5

איל גואדרה צואיסטרום סיקריטום אי צום דיזי לוס סוייוס.

איל בייני קואנדו לו ייאמאש אי נו סי טומה דיזפלאזיר סי לו

אבאנדונאש.

און טאל אמיגו איס איל מאס פריסיווז די טודום לוס טריזורום.

קיין איס דונקי איסטו בואין אמיגו? 10

איס און בואין ליצרו!

און בואין אמיגו

פֿעקום, קנה אונדז דו בוזזערוס ענין און בואן אענט.
 נאך אצום קאנדה קרייב אי ס'אקלעך ס'און דיזעש.
 קאנדה אעטשע ס'קלעזעס בוס דזיירע. אי בוס קונסטלע איך בואן אענדע.
 5 זרעסע זע
 נאך גלעדיג בואן אערוס ס'קריעום אי בוס דזי. אום ס'און אום.
 נאך זיינ קאנדה און אעטשע אי נו ס'עווע דיזעש אענדע ס'און אום.
 אבאנדונשע.
 און אעטשע אענט איס אום אעטשע זרעסע יוזא דו ערוקס אום ערזארוס.
 קייז איס דונקן איסע בואן אענט?
 איס און בואן אענדע!
 10

As this might have been read by its author:

um bwen amigo

ižikos, kada uno de vozotros tyene um bwen amigo.
 el avla kwando keréž i se akaya si lo dezeáš.
 kwando estaš sikleozoz voz divyerte i vos konsola en vwestra
 5 tristeza.
 el gwadra vwestros sekretoz i voz dize los suyos.
 el vyene kwando lo yamáž i no se toma desplazer si lo
 abandonáš.
 un tal amigo ez el mas presyozo de todo los treforos.
 10 kyen ez dunke este bwen amigo?
 ez um bwen livro!

Translation:

A GOOD FRIEND

Little ones, each one of you has a good friend.
 He speaks when you want him to and stays silent if you wish it.
 When you are bored he amuses you and comforts you in your
 5 sadness.
 He keeps your secrets and tells you his.
 He comes when you call him and is not hurt if you
 abandon him.
 Such a friend is the most precious of all treasures.
 10 Who, then, is this good friend?
 It is a good book!

IV. FROM AN ETHICAL WORK IN TRADITIONAL JUDEZMO

יאודה אליעזר פאפו, "פלא יועץ"
 /yeudá eliézer papo, pele yoés/
 Yehudah Eliezer Papo, Marvelous Advice
 (Vienna: 5630=1870), vol. I p. 54:

כתובת רש"י /ketivad raší/ 'Rashi type'

מעשה אין און רשע, קי מונכאס צײַס קי דעינמינאכע די די-
 שאר סו קאמינו ניגרו, אי טורכאכע אין תשובה אמה נו
 סי אינה קאדיר די דאייאניאר, אי טורכאכע אל קאמינו ניגרו: סי
 חואי אונדי איל חכס פור קי לי אינביזי אלגון רימידייו. איל חכס
 פינסו די אזיר און רימידייו קון קי סי גואדרי קולו די און פיקא- 5
 דו, אי קון איסטו קי איסטו סיגורו קי נו טורכה מאס איל קאמינו
 ניגרו. לי אינביזי אי סי אסיגורו די איל קי ריסיבײַע די נו אצלאר
 מינטיראס. אי קון איסטו לה גאנו קי סי קיריאה איר אה אל-
 גון לוגאר די אזיר פיקאדו, פינסאכע, סי מי דימאנדאן אונדי
 מי חואי, קי ארי, לה בידראד נו פואידו דיזיר, קי מי אנו קיי- 10
 פאזי, מינטיראס נו פואידו אצלאר. אי קון איסטו קי חואי טרא-
 באנדו די לוס פיקאדוק, אי טורנו אין תשובה קומפלירע, אי
 פארה איל קאראר דיל אוכלינו קי אים איל אפיגאר קון לה בידראד
 אי אלישאר די לה מינטירע, קאלי קי מוס אקאבידימוס מונגו אין
 איל קרייאר אה מואיסטרוס איזום אי איזאס, קי איסטין מויי ביין 15
 אינביזאדוס אה נו אצלאר קי נו דוקא בידראד, אי קי נו סי ליס
 טופי אין סוס בוקאס דינגונה מינטירע.

מרובע /merubá/ 'Square type'

מעשה אין און רשע, קי מונגאס ביזיס סי דיטירמינאבה די די-
 שאר סו קאמינו ניגרו, אי טורנאבה אין תשובה אמה נו
 סי אירה קאדיר די דאייאניאר, אי טורנאבה אל קאמינו ניגרו. סי
 חואי אונדי איל חכס פור קי לי אינביזי אלגון רימידייו. איל חכס
 פינסו די אזיר און רימידייו קון קי סי גואדרי סולו די און פיקא- 5
 דו, אי קון איסטו קי איסטו סיגורו קי נו טורנה מאס איל קאמינו
 ניגרו. לי אינביזו אי סי אסיגורו די איל קי ריסיבײַע די נו אבלאר
 מינטיראס. אי קון איסטו לה גאנו קי סי קיריאה איר אה אל-
 גון לוגאר די אזיר פיקאדו, פינסאכע, סי מי דימאנדאן אונדי
 מי חואי, קי ארי, לה בידראד נו פואידו דיזיר, קי מי אנו קיי- 10
 פאזי, מינטיראס נו פואידו אבלאר. אי קון איסטו סי חואי טרא-
 באנדו די לוס פיקאדוק, אי טורנו אין תשובה קומפלירע, אי
 פארה איל קאראר דיל אוכלינו קי אים איל אפיגאר קון לה בידראד
 אי אלישאר די לה מינטירע, קאלי קי מוס אקאבידימוס מונגו אין
 איל קרייאר אה מואיסטרוס איזום אי איזאס, קי איסטין מויי ביין 15
 אינביזאדוס אה נו אבלאר סי נו דוקא בידראד, אי קי נו סי ליס
 טופי אין סוס בוקאס דינגונה מינטירע.

As this might have been read by its author:

maasé in un raśá, ki munčaz vezis si ditirminava di di-
šar su kaminu negru, i turnava in tišuvá amá no
si era kadir di dayaniar, i turnava al kaminu negru. si
xwe ondi il xaxam pur ki li imbezi algún rimedyu. il xaxam
5 pinsó di azer un rimedyu kun ki si gwadri solu di um pika-
du, i kun estu ki isté siguru ki no turna maz [a] il kaminu
negru. li imbizó i si asiguro di el ki risiva di no avlar
mintiras. i kun estu la ganó ki si si kiría ir a al-
gún lugar di azer pikadu, pinsava, si mi dimandan ondi
10 mi xwi, ke aré, la vidrad no pwedu dizir, ki mi agu kyi-
pazé, mintiraz no pwedu avlar. i kun estu si xwe tra-
vandu di lus pikadus, i turnó in tišuvá kumplida, i
para il karar dil uvligu ki ez il apigar kun la virdad
i ališar di la mintira, kali ki muz akavidemuz munču in
il kriar a mwestruz ižuz i ižas, ki istén muy byen
imbizaduz a no avlar si no dafká vidrad, i ki no si lis
topi in suz bokaz dinguna mintira.

Translation:

[There is a] tale about an evil-doer, who many times was determined to
leave his evil path, and he would repent, but
was incapable of bearing it, and returned to the evil path.
He went to the rabbi so that he might teach him some remedy. The rabbi
5 thought of making a remedy by means of which he might guard himself from only
one sin, and with this he would be sure of not returning again to the evil path.
He taught it to him and was promised by him that he would agree not to tell
lies. And with this he succeeded, for if he wanted to go
somewhere in order to sin, he thought, if they ask me where
10 I've been, what will I do? The truth I can't say, because I'll be
shamed, lies I can't tell. And with this he kept freeing himself
from sins, and repented completely; and
because of the greatness of the duty which is to hold to the truth
and be far from the lie, we must take great care in
15 raising our sons and daughters, that they be very well
taught not to speak anything but the truth, and that no
lie be found in their mouths.

Comment: This story is an elaboration of a midráš, using a standard
introductory device (/maasé en/, based on Hebrew maase be-) and elements
drawn from the language's Hispanic (for example, /dišar/, /vidrad/),
Hebrew-Aramaic (/raśá/, /dafká/) and Turkish (/kadir/, /dayaniar/) com-
ponents. Below is the Hebrew version which served as its immediate source
(taken from Eliezer Papo, "ס' פלא יועץ" (Vienna: 1865), v. I f. 7b):

וידוע מה שסיפרו במדרש של' היה רשע גמור וע"י שקיבל על
עצמו שלא לדבר שקר חזק כחש' שאלו היה הולך לדבר עבירה היה חושש אם ישאלוני מה אשיב
אם אומר אמת אצנח ואכלם ואם אומר שקר הכי אעבור על מה שקבלתי וצוה נאמר ולא הלך
בענת רשעים ודרך מעשים לא עמד ולפי גודל מעלת האמת ורוב גנות השקר והרעות
הנמשכות ממנו ראוי לאדם להתחזק להכין את בניו צמדת האמת וממנו יראו שמקפיד ע"ד אמת
וכן יעשו ויעמוד על המשמר עליהם שלא ימלא צפיהם לשון תרומית

V. FROM A NOVEL

אליה ר. קארמונה, «לם נובייה עגונה»

/eliá r. karmona, la novya aguná/

Elia R. Karmona, The Grass Widow

(Constantinople: 5682=1921/22), pp. 3-4:

כתובת רש"י /ketivad raší/ 'Rashi type'

קאפיטולו 1

אירה לה נובי פרימירה די פורים דיל חניו 5547,
 לה קאזה די גיבי יעקב איל גביר סיטואדה אין לה גא-
 די די דוביק אין צאלאט, אירה אינסידילה קון מונ-
 גאס לוזיס. איל קאלון ציין חננו אירה ליינו די גיבי
 אי איל צאלאצחי פרופיו קוריאח אה דיריגה אי אה
 איספירדה פור אזיר ראחיט אה לוס אינציעאלוק.
 קי אציה איסטה נובי חין איסטה קאזה? אציה
 חון איספוזריו. גיבי יעקב איל גביר עיניחא אונה
 איזה ריגאלאדה. חנקי עויי ריקו. איל נו צוֹקאצח אה
 דארלה אה אלגון איזו די ריקו. קי נו קן איל אציה
 איסקוואלו פור ייכנו אל איזו די רבי אהרון איל חסיד
 חכס הקהל די אקיל פיינפו אין צאלאט, אי אציה
 דיזיניאלו לה נובי די פורים קומו נובי די דיספוזריו.
 גוסטו אלחא אורחא דוס אלה עורקה, חון נו-
 קו ציניחא אינפורמאר קי רבי אהרון איל חסיד ליה
 ציניחא קון קו איזו.
 חון גיקו ריניניאמינצו סי סיפיו אינטרי טולוס
 לוס חסיסטיינטיס אי איניוס רונלאצחן פוס מיראלח
 קוצרי לה פואירטה דיל קאלון פור ציר אינטראר אל
 נוציו
 רבי אהרון אינטראצח קון קו איזו טעפון אין די-
 זיכרו:

— פורים פוב ענורך !

מרובע /merubá/ 'Square type'

קאפיטולו 1

אירה לה נובי פרימירה די פורים דיל אניו 5547.
 לה קאזה די גיבי יעקב איל גביר סיטואדה אין לה גא-
 די די דוביק אין באלאט, אירה אינסידילה קון מונ-

Translation:

Chapter 1

It was the first night of Purim in the year 5547 [=1787].
The house of Ĉebí [literally, 'gentleman'] Yakov the rich, located on
Dobek Road in Balat, was lit with many
5 lights. The spacious drawing room was full of people
and the host himself hurried right and
left to make his guests comfortable.

What would there be tonight in this house? There'd be
an engagement. Ĉebí Yakov the rich had an
10 only daughter. Although very rich, he didn't seek to
give her to some rich man's son; instead he had
chosen for a son-in-law the son of Rabbi Arón the Pious,
rabbi at that time of the synagogue in Balat, and he had
designated the night of Purim as the night of the engagement.

15 At precisely two o'clock Turkish time, a servant
came to say that Rabbi Arón the Pious had just
arrived with his son.

A small stirring was heard among all
those present and they cast their glances
20 toward the door of the drawing room to see the
groom come in.

Rabbi Arón entered with his son Šimón,
saying:

--"A good and blessed Purim!"

Comment: Hispanic (/ʎente/, /ižo/), Hebrew (/gevir/, /balabáy/),
Turkish (/ĉebí/, /rait/), French (the construction /en dizyendo/) and Italian
(/justo/) elements are interwoven in this description of traditional late-18th
century Eastern Sephardic life.

VI. A POEM

א. ן' גיאח, "איל בוקאליקו די בינו די און בוראָנון"

/a. ben-giad, "el bokaliko de vino de um boračón"/
A. Ben-Ghiat, "The Little Bottle of Wine of a Drunk"

מַרְבֵּעַ /merubá/ 'Square type'

איל בוקאליקו די בינו די
און בוראָנון.

קואנטו בואינו
מי סום
טו, בוקאל מיאו יינו 5
אמארו מאס קי מי אירטאנו
אה מי טיס
א מאחאס
אה מי בוס
אקלאראס 10
גו די שאס
גי יורוס
גי אנסיאס
סום מי אמיגו 15
אי מי גראנדי אכריגו
קואנטו טו ב'ינו אים אירטו
אי קואנטו מי קוראסון סי אוי גוסטיו
און מיג'דיאי ב'אלי קארה גוטיקה גוטיקה
אינה לירה ב'אלי קארה קופיקה אי קופיקה 20
טירו טיימפו קי ייו איסטו אי ב'ז אה כיכ'ר
די טי נו מי ב'ז ניגקה אה דיספארטיר
אי מי ב'ז נואדראר דיינטרו מי פיג'ז
קימו און גראנדי פרוכ'יג'ז
ב'ינו מיאו איל מי קרירדו 25
ני מי טימס איל סנטידו
איסטאטי כ'ין קונטינטי
סיגון ייו איסטו אליגריטי
א. ן' גיאח.

(מיליגראפ'ו, אירוסיון די מארטס 5649)

As this might have been recited by its author:

el bokaliko de vino de
um boračón

5 kwanto bweno
 me sos
 tu, bokal mío yeno
 amado mas ke mi ermanc
 a mi tos
 amaxas
10 a mi bos
 aklaras
 no dešas
 ni yoros
 ni ansyas
 soz mi amigo
15 i mi grande abrigo
 kwanto tu vino ez ermozo
 i kwanto mi korasón se aze gostozo
 um mejidie vale kada gotika gotika
 una lira vale kada kopika i kopika
20 todo tyempo ke yo estó i vo a bivir
 de ti no me vo nunca a despartir
 i te vo gwadrar dyentro mi pečo
 komo un grande provečo
 vino mío el mi kerido
25 no me tomez el sentido
 estate byen kontente
 según yo estó alegrete

(telégrafo, edisyón de martes, sinko mil i šešentoz i kwarenta i mweve)

Translation:

THE LITTLE BOTTLE OF WINE OF
A DRUNK

5 how good you
 are to
 me, my full bottle
 more beloved than my brother
 my cough
 you ease
10 my voice
 you clear
 you allow
 neither tears
 nor distress
 you're my friend
15 and my great refuge
 how beautiful your wine is
 and how my heart gladdens
 each little drop is worth 20 piasters
 each little glass is worth 100 piasters
20 so long as I am and will live
 you I'm never going to leave
 I'll keep you inside my chest
 like a huge profit
 my wine my dear one
25 don't take away my senses
 be quite content
 as I'm happy

(Telégrafo, Tuesday edition 5649 [=1888/89])

Comment: Reproduced from the literary anthology "גואירטה די ירושלים",
edited by Salomon Israel Cherezli and Ben-Zion Taragan (Jerusalem: 5662=1901/2),
p. 22.

VII. FROM A ZIONIST PERIODICAL

א. בן סאנְצ'י, "לה מיסיון די לה קומוניטה"
/a. ben sančí, "la misyón de la komunitá"/
A. Ben-Santchi, "The Mission of the Community"

כתבת רש"י /ketivad raší/ 'Rashi type'

לה מיסיון די לה קומוניטה

טודו לוקי אים ג'ידיו דיבי אינטיריסארלה

און גראנדי פואיטה לאטינו די לה אנטיקיטה דישו: סו אונברי אי נאדה די לו קי אים אונאנו נו פואידי דיסארמי אינדיפירינטי.

לה קומוניטה דיצ'ריאה טומאר קומו דיצ'זה איסטוס פרופיוס בייב'וס: סו לה ריפריזינטאסיון די לוס ג'ידיוס, אי טודו לו קי פואידי אינטיריסאר לוס ג'ידיוס קוואנדה מי פרופיו אינטיריסאמינטו. 5

לה קומוניטה סי קיירי סיר צ'עה, סי נו קיירי פיטריפיקארסי, ווומיפ'י-קארסי, נו פואידי ליניטאר דוגמאטיקאמינטי, ארביטראריאמינטי סו סירקלי די אקסיון. אילייה נו פואידי דיזר אסטא אקי צ'ו אי נו וואס לונג'י נה מי טארי- 10
חה אי די אילייה נו מי אלונג'ו. סי אונה טאלה טיאוריאה סי אזיאה פריצ'אליר אין קואלונקי קואיסטיון פואיסי, לה קומוניטה טראז'יריאה סו וויסיון קי אים אקיה די איסטאר צ'ילאגרו קונטינואלונטי אלה סוצ'ריגוארדייה די לוס אינטידיסיס ג'ידיוס, די אזיר טודו לו קי איסטא אין סו פודיר פורקי לה קו- 15
ליקטיצ'טה, איל אורגאניסמו ג'ידיו נו סי אפלאקי ני אל פונטו די צ'יסטה נא-סיוואל, ני אל פונטו די צ'יסטה וואל אי אינטיליקטואל, ני וויזמו אל פונטו די צ'יסטה איקונומיקו.

מרובע /merubá/ 'Square type'

לה מיסיון די לה קומוניטה טודו לוקי אים ג'ידיו דיבי אינטיריסארלה

און גראנדי פואיטה לאטינו די לה אנטיקיטה דישו: סו אומברי אי נאדה די לו קי אים אומאנו נו פואידי דיסארמי אינדיפירינטי. 5

לה קומוניטה דיצ'ריאה טומאר קומו דיב'יזה איסטוס פרופיוס בייב'וס: סו לה ריפריזינטאסיון די לוס ג'ידיוס, אי טודו לו קי פואידי אינטיריסאר לו ג'ידיוס קומאנדה מי פרופיו אינטיריסאמינטו.

לה קומוניטה סי קיירי סיר ביב'ה, סי נו קיירי פיטריפיקארסי, מומיפ'י-קארסי, נו פואידי לימיטאר דוגמאטיקאמינטי, ארביטראריאמינטי סו סירקלי די

אקסייון. אילייה נו פואידי דיזיר אסטה אקי בֹּו אי נו מאס לונגִי. נה מי טארי-
 חה אי די אילייה נו מי אלונגִו. סי אונה טאלה טיאוריאה סי אזיאה פריבֹּאליר
 אין קואלונקי קואיסטייון פואיסי, לה קומוניטה טראאישיריאה סו מיסייון קי
 איס אקיאה די איסטאר בֵּילאנדו קונטינוואלמינטי אלה סוֹבֵּריגוארדייה די לוס
 אינטיריסיס בֵּידייוס, די אזיר טודו לו קי איסטה אין סו פודיר פורקי לה קו-
 ליקטיבֵּיטה, איל אורגאניסמו בֵּידייו נו סי אפֹּלאקי ני אל פונטו די בֵּיסטה נא-
 סייונאל, ני אל פונטו די בֵּיסטה מוראל אי אינטיליקטואל, ני מיזמו אל פונטו
 די בֵּיסטה איקונומיקו.

As this might have been read by its author:

la misión de la komunitá

todo loke ez jidyó deve enteresarla

un grande poeta latino de la antikitá dišo: so ombre i nada
 de lo ke ez umano no pwede dešarme endeferente.

5 la kómunitá devría tomar komo deviza estos propyoz byervos:
 so la reprezentasyón de loz jidyós, i todo lo ke pwede enteresar loz
 jidyós komanda mi propyo enteresamyento.

la komunitá si kyere ser biva, si no kyere petrifikarse, momifi-
 karse, no pwede limitar dogmatikamente, arbitraryamente su serkle de
 10 aksyón. eya no pwede dezir asta akí vo i no maz lonje. na mi tare-
 xa i de eya no me alonjo. si una tala teoría se azía prevaler
 en kwalunke kwestyón fwese, la komunitá traiširía su misyón ke
 ez akea de estar velando kontinualmente ala sovregwardya de loz
 15 enteresez jidyós, de azer todo lo ke está en su poder porke la ko-
 lektivité, el organismo jidyó no se aflake ni al punto de vista na-
 syonal, ni al punto de vista moral i entelektwal, ni mezmo al punto
 de vista ekonómiko.

Translation:

THE MISSION OF THE COMMUNITY:

All That Is Jewish Should Interest It

A great Latin poet of antiquity said: I am a man, and nothing
 that is human can leave me indifferent.

5 The Community should take as its motto these very words:
 I am the representative of the Jews, and everything that can interest the
 Jews commands my own interest.

The Community--if it wants to be vital, if it doesn't want to petrify, mummi-
 fy--can't dogmatically, arbitrarily limit its circle of
 10 action. It can't say I go up to here and no further. Behold my task
 and I don't go beyond it. If such a theory were made to prevail
 on whatever matter there might be, the Community would be betraying its mission,
 which is that of continually watching over the sovereignty of
 Jewish interests, of doing everything in its power so that the
 15 collectivity, the Jewish organism doesn't weaken from the national
 point of view, nor from the moral and intellectual point of view, nor even from
 the economic point of view.

Comment: An excerpt from "איל מכביאור"--"an annual publication edited by the Maccabi Gymnastic Society"--(Salonika: 5691=1930/31), p. 15. On the Society, see Zikhron Saloniki (Tel-Aviv: 5732=1971/72), pp. 279-308; Saloniki: Ir vaem beyisrael (Jerusalem--Tel-Aviv: 1967), pp. 116-118.

The author's training in classical Western civilization (probably in an Alliance Israelite Universelle school) is evident here; note the preponderance of International Standard Vocabulary items adopted from French and Italian (among them, /traiširía, komunitá/), and the deliberate avoidance of Hebrew-Aramaic and Balkan elements (although the Balkanism /na/ does sneak in).

VIII. FROM A TRADITIONAL BALLAD

„קאנטיגה די שמירה“

/kantiga de šemirá/

"Song For the Night Before a Circumcision"

כתיבת רש"י /ketivad raší/ 'Rashi type'

קאנטיגה די שמירה (סיבה)

קואנדו איל ריי נמרוד דיל קאמפו סאליאה, מיראָדע איניל
סיילו אין לה איסטריאיריאה, ביאו לוז סאנטה די לה גודי-
ריאה, קי אביאה די נאסיר אברהם אבינו.

אינלוגו אלס קומאדריס אינקומינדאָדע, קי טודה מוזיר
קי קידה פריניאדה. לה קי פאריאה איזו קי לו מאטארה,
קי אביאה די נאסיר אברהם אבינו.

5

לה מוזיר די תרח קידו פריניאדה, די דיאה אין דיאה
לי פריגונטאדה. דיקי טיניש לה קארה טאן דימודאדה, אילייה
ייה סאביאה איל בין קי טיניש.

10

אפין די נואיצי מיזם פאריר קיריאה, איצה קאמינאנדו
פור קאמפוס אי ציניש, אה סו מארירו טאל נו לי דיס-
קוצריאה, טופו אונה מערה אחי אי לו פאריריאה.

אין אקיה אורה אי לאַלליריאה, אנדאָדום לה מי מאדרי
די לה מערה, יו אקי ייה טופו קין מי אליגארה, מלאכיס
די לוס סיילום מי אקומפאניאראן פורקי סו קריאדו די איל
דייו בינדינו.

15

אפין די סיש מיזם לו פואי אביזטאר, לו צידו די איג-
פרינטי מאנסיצו סאלטאר, מיראנדו איניל סיילו אי בין
אטינטאר, פארה קוטסיר איל דייו די לה צירדאד.

20

מרובץ /merubá/ 'Square type'

קאנטיגה די שמירה (סיבה)

קואנדו איל ריי נמרוד דיל קאמפו סאליאה, מיראָדע איניל
סיילו אין לה איסטריאיריאה, ביאו לוז סאנטה די לה גודי-
ריאה, קי אביאה די נאסיר אברהם אבינו.

אינלוגו אלס קומאדריס אינקומינדאָדע, קי טודה מוזיר
קי קידה פריניאדה, לה קי פאריאה איזו קי לו מאטארה,
קי אביאה די נאסיר אברהם אבינו.

5

לה מוזיר די תרח קידו פריניאדה, די דיאה אין דיאה
לי פריגונטאדה, דיקי טיניש לה קארה טאן דימודאדה, אילייה

As this might have been sung in Jerusalem:

- kantiga de šemirá (sebá)
kwando el rey nimrod del kampo salía , mirava enel
syelo en la estreería , vio lus santa de la jude-
ría , ke avía de naser avram avinu.
- 5 enlugo alas komadrez enkomendava , ke toda mužer
ke keda prinyada , la ke paría ižo ke lo matara ,
ke avía de naser avram avinu.
- la mužer de térax kedó prinyada , de día en día
le preguntava , deké tenéž la kara tan demudada , eya
10 ya savía el byen ke tenía .
- afin de nweve mezes parir kería , iva kaminando
por kampoz i vinyas , a su marido tal no le des-
kuvría , topó una meará aí i lo pariría .
- en akea ora el avlaría , andavoz la mi madre
15 de la meará , yo akí ya topo kem me alečará , malaxim
de los syeloz me akompanyarám porke so kriado de el
dyo bendičo .
- afin de sež mezez lo fwe avižitar , lo vido de en-
frente mansevo saltar , mirando enel syelo i byen
20 atentar , para konoser el dyo de la verdad .

Translation:

- SONG FOR THE NIGHT BEFORE A CIRCUMCISION (sung in the mode of sebá)
When King Nimrod set out from the fields , he looked at the
sky in the firmament , he saw divine light from the Jewish
quarter , because Abraham our father was to be born.
- 5 Immediately he issued a command to the midwives , that every woman
who becomes pregnant , should she give birth to a son he must be killed ,
because Abraham our father was to be born.
- The wife of Terah became pregnant , daily
he asked her: Why is your face so pale? She
10 knew the good she was bearing.
- At the end of nine months she wanted to give birth , she went walking
through the fields and vineyards , she didn't let her husband know about it ,
she found a cave and there would give birth to him.
- At that hour he would speak: Mother of mine , go out
15 of the cave , I'll surely find someone here to nurse me , angels
of the heavens will accompany me because I am created by
blessed God.
- At the end of six months she went to visit him , she saw in front of her
a young man leap up , looking very attentively at the sky ,
20 so as to know the God of truth .

Comment: This version is reproduced from "ספר רננוה," a chapbook containing Hebrew and Judezmo liturgical poems and ballads (published in Istanbul? --my copy lacks a title page); other versions exist, compare M. Attias, Romancero sefaradi, 2nd ed. (Jerusalem: 1961), pp. 236-238.

Although somewhat reminiscent of the Christian story of the Magi, the roots of this ballad lie in a midráš, compare L. Ginzberg, The Legends of the Jews (Philadelphia: 5721=1961), v. I pp. 186-193. On the noče de šemirá or vyola ceremony during which it is customarily sung, see M. Molho, Usos y costumbres de los sefardíes de Salónica (Madrid-Barcelona: 1950), pp. 62-64.

IX. FROM A LITURGICAL SONG FOR SHAVUOTH

יאודה בר ליאון קלעי, "סדר כתובת התורה"
 /yeudá bar león kalaí, "séder ketuvad atorá"/
 Yehudah bar Leon Kalai, "Marriage Contract of the Law"

כתיבת רש"י /ketivad raší/ 'Rashi type'

אִים רֶאזֶן דִּי אַלְאָאָר אַלִּיל דִּי גֵרֵאנְדִי
 אִי פֵרִירֶרוּ. קֶן טִימִירֶדֶר דִּי קֹרֶאסֶן
 אִי אַלִּיגֵרִיָּאָה אִי גֵזֶוּ. אִין אִיל דִּיאָס אִיל
 אִיִסְטִי סֶאנְטוּ אִי טִימִירֶרוּ :

אַן אִיִסְטִי דִיאָס אַנְאָשׁוּ אִיל דִי אִין
 סִינִי אִימִילֶרֶאִיִאָס דִי מֶלְאָכִים קֶן
 אִיל : אַדֶּר לֶה לִי אֶסוּ פֵאִיבִלֶוּ קֶאָה
 דִי יִשְׂרָאֵל : פֹּר מֶאָט דִי מֶשֶׁה רִבִּיט
 פֶּאָסְטֹר אִיל :

נֶקִי'וּ אַנְאָאָר סֹבְרִי נִינְגֹן מִוֶּנְטִי אַלְטוּ
 כֶּלְלֶוּ אִימִוֶּנְטִי רִי סִינִי קִיִסְאֶרִיִבֶאָשׁ
 סֶאנְטוּ : פֹּרְקִי דִינֶפֶרִינְדֶה אִיל אִוֶּנְנִי
 אִיטִוִי לֶה עֵנֶה . פֹּר מֶאָטוּ :

יֶאָמֶוּ אִי דִישׁוּ אִיל דִי צֶרֶךְ הוּא אַלְטוּ
 צִדִּיקִים מִיִקֹּנֶפֶאָהִיִאָס אִירֶמֶזֶה אִזִּנִי
 צִדִּיק אִטִּוֶּצִיִסְטֶה מִיִכְשִׁינֶפֶלֶאָה אַלְאָרֶחֶם :
 קִיטֹבֶחַ סֶאֲבֶרֶחֶם : אִיטֹר צִיִסְטֶה דֹנְחֶה :
 יִשְׂרָאֵל קִי אִוִּירֶן לֶאֶנֶח דִיאִיל דִינִי צִינִי צִוֶּרֶוּ :
 דִישִׁרֶן אִיִסְטֶאֲרִימֹס סִינֶפֶרִי אֶסוּ-
 קִוֶּאָנְדֶוּ אִיאָסוּ דִינֶוּ : אִרִימֹס אִיאִוֶּאִי-
 רִימֹס טֹרֶוּ קֹוֶאָן דִינֶוּ :

מרובע קון פונטוס /merubá kom puntos/ 'Square type with vowels'

אִים רֶאזֶן דִּי אַלְאָבֶּאָר אַה אִיל דִי גֵרֵאנְדִי אִי פֵרִירֶרוּ.
 קֶן טִימִירֶדֶר דִּי קֹרֶאסֶן אִי אַלִּיגֵרִיָּאָה אִי גֵזֶוּ. אִין
 אִיל דִיאָה אִיל אִיִסְטִי סֶאנְטוּ אִי טִימִירֶרוּ :

אִין אִיִסְטִי דִיאָה אַפֶּאָשׁוּ אִיל דִי אִין סִינִי אִי מִלְאֶרִיִאָס דִי מֶלְאָכִים
 קֶן אִיל . אַה דֶּאָר לֶה לִי אֶסוּ פֵאִיבִלֶוּ קֶאָה דִי יִשְׂרָאֵל . פֹּר
 מֶאָטוּ דִי מֶשֶׁה רִבִּיט פֶּאָסְטֹר פִּיִאִיל :

5

נֶן קִיזֶוּ אַפֶּאָשׁאָר סֹבְרִי נִינְגֹן מִוֶּנְטִי אַלְטוּ . סֶאֲלֶבֶוּ אִין
 מִוֶּנְטִי דִי סִינִי קִי סִי אֶרִיבֶּשׁוּ טֶאנְטוּ . פֹּר קִי דִיִפֶּרִינְדֶה
 אִיל אִוֶּמְבֶּרִי אִי טֹמִי לֶה עֵנֶה פֹּר מֶאָטוּ :

דִיאָמֶוּ אִי דִישׁוּ אִיל דִי בֶרֶךְ הוּא אַה לִים גִּידִיקִים מִי מִוֶּפֶּאָנִיָּה
 אִירֶמֶזֶה . אִזִּמִי בִיאִיר אַה טֹ בִיִסְטֶה אִינְשִׁימֶפֶלֶאָדֶה אַלֶה רֹזֶר . קִי
 טֹ בֹז סֶאֲבֶרֶדֶה אִי טֹ בִיִסְטֶה דֹנְחֶה :

10

יִשְׂרָאֵל קִי אִוִּירֶן לֶה בֹז דִיל דִינִי בִינֶהִיגִוּוּ . דִישִׁרֶן
 אִיִסְטֶאֲרִימֹס סִינֶפֶרִי אֶסוּ קִוֶּאָנְדֶוּ אִי אַה סֹ דִיגִוּוּ .
 אִרִימֹס אִי אִוִּירִימֹס טֹרֶוּ סֹ בֹזִין דִיגִוּוּ :

15

As this might have been sung by its author:

ez razón de alavar a el dyo grande i poderozo.
kon temorida de korasón i alegría i gozo. en
el día el este santo i temerozo:
en este día abašó el dyo en sináy i milaryaz de malaxim
5 kon el. a dar la ley asu pwevlo kaza de istrael. por
mano de mošé rabenu pastor fiel:
non kižo abašar sovre ningúm monte alto. salvo em
monte de sináy ke se arebašó tanto. por ke deprenda
el ombre i tome la anavá por manto:
10 yamó i dišo el dyo barux u a loz yidyóz mi kompanya
ermoza. azme veer a tu vista enšemplada ala roza. ke
tu bos savroza i tu vista donoza:
istrael ke oyeron la boz del dyo bindičo. dišeron
estaremos syempre asu komando i a su dičo.
15 aremoz i oyiremos todo su bwen dičo.

Translation:

It is right to extol great and mighty God
With fearfulness of heart and happiness and joy
On this holy and awesome day:
On this day God came down onto Sinai and a myriad of angels with Him
5 To give the Law to His people, House of Israel,
Through the hand of Moses our teacher, faithful shepherd:
He didn't want to come down upon any high mountain,
But only upon Mount Sinai which humbled itself so,
In order that man might learn and take modesty as a cloak:
10 God, blessed be He, called out and said to the Jews, My beautiful company,
Make me see your presence like the rose,
For your voice is delightful and your presence graceful:
Israel, having heard the voice of blessed God,
Said, We will always be at Your command and Your utterance.
15 We will do and we will hear all Your good utterance:

Comment: Text in raší type from "בכורים" (Vienna: 5649=1888/89),
p. 194; text in merubá type with vowels from "סדר מגילת רות לחג השבועות"
(Vienna: 5669=1908/9), p. 55.

The Eastern Sephardim traditionally chant this poem in its entirety during
the Shavuoth synagogue service. Yehudah bar Leon Kalai, an 18th century poet
of Salonika, based the piece on Israel Nadjara's 16th century poem "Yarad dodi
legano," itself inspired by a passage in Midraš Rabba, compare M. Molho,
Literatura sefardita de Oriente (Madrid-Barcelona: 1960), p. 51.

This piece exhibits some of the features characteristic of a Ladino text,
as described in the comment under selection X.

X. A TEXT ILLUSTRATING THE 'LADINO' VARIETY OF JUDEZMO:
From The Song of Songs I, 1-11

“שיר השירים”

/šir aširim/

The Song of Songs

לשון אי לאדינו /lašon i ladino/ 'Hebrew text and Ladino translation'

השירים אשר לשלמה: (א) ישקני מבן שיקות
פירתי ברכובים דרדך טעון: (ג) לרתי
שקניך טובים יצאן הובק שקניך על ידן
עלמות אהבה: (ד) משקני אהבה נרועה
הביאני המלך הדודי נגילה ונשמחה בך
בביתך דרדך טעון מישרים אהבה: (ה)
שחורה אני ונאורה בנות ירושלם באהלי
הדוד ביריעות שלמה: (ו) אל-הראני
שמי שחורה ששפתי שמיש בני אמי
נחמדתי שמי נמרה אהבה ברכי
שלי לא נמרה: (ז) הנורה לי שאהבה
נפשי איבה הרעה איבה מרדן בצהרים
שלמה אהבה בלמה על עמי חבה: (ח)
אשר לא רדתי לך הופה פנים צאירך
בעקבי הצאן ורעי אהבה ימך על משכנות
דרעים: (ט) לבסתי ברכבי פרעה דמיתך
רעתי: (י) נאני לחמד בהורים צוארך
בחרותי: (יא) הורי וקב לעשה לך עם
נהרות חבה:

דילום קאנטארים קי אה שלמה: (ב) בזאסווי די
בזום דיקו זוקה קי מיזורים טום קירינסיאס
נאס קי צינו: (ג) אגוזמו די טום אזייטס בזאנאס
אזייטי פיא צאזיידה טו נונברי פור טאנטו מאכסיאס
טי אהארון: (ד) סונטראוי דיטראס די טי קורירמוס
טרוטוי איל ריי אסוס קאמארס אגוזמואיומוס
אי אליגראמואיומוס קון טיגו
איכמינאטאיומוס טוט קירינסיאס מאס קי צינו דירינאליס
טי אהארון: (ה) ניגרה יו אידונזה דואינאס די
ירושלים קומו טיינדאס די קארד קומו טילאס די שלמה:
(ו) כון איסקארניסקאדיש דיני קי יו דיניגרידה קי
ני דיכפיטיוו איל סול ארוס די מי מאדרי אירסיירון
אין מי פוזירונמי גוארדאדירה אלס ציניאס מי
ציניאה קיאמי כון גוארדי: (ז) דינוסיאה אמי איל קי
אנו מי אלמה קומו פאקראס קומו ייאזיראס אין לאס
כייסטאס קי פורקי סירי קומו אינבואלטה סוצרי
רינאניוס די טום קונפאניירוס: (ח) סי כון כאציק
הטי לה אידונזה אין לאס מוזורים כאל אמי אין
קארקאניאלים די לאס אוצאס מי הפאסיגטה אה
טום קאצריטוס סוצרי מוראדאס די לוס פאסטוריס:
(ט) אה קאצאיריאה אין קואטריגואס די פרעה טי
הסיניו מי קונפאניירה: (י) הפורמוזיגוארוסקי טוט
קישאדאס קון לאס אלהורזאס טו סירצים קון לאס
שארטאס: (יא) אלהורזאס די אורו ארינוס אט
קון פינטוריאס די פלאטה:

קאנטאר

די לוס קאנטאריס קי אה שְלֹמָה: (ב) ביזאסימי די
ביזוס דיטו בוקה קי מיִזֹּרִיס טוס קירינסייאס
מאס קי בֵּינוּ: (ג) אגואיזמו די טוס אזייטיס בואינאס
אזייטי פֹּואִי בֵּאזִיִּיאָדָה טו נומברי פור טאנטו מאנסיבֵּאס 5
טי אמארוֹן: (ד) סונטראימי דיטראס די טי קורירימוס
טרוֹשֹׁמי איל ריי אסוס קאמאראס אגוזארמוזאימוס
אי אליגראמוזאימוס קון טיבו
אינמינטארימוש טוש קירינסייאס מאש קי בֵּינוּ דיריגִידאדיס
טי אמארוֹן: (ה) ניגרה ייו אידונוזה דואינייאס די 10
ירושֵׁלִים קומו טיינדאס די קדאר קומו טילאס די שְלֹמָה:
(ו) נוֹן איסקארניסקאדישֵׁ דימי קי ייו דיניגרידה קי
מי דיספֵּיטִיזֹו איל סול איזֹוס די מי מאדרי איריסיירוֹן
אין מי פוזיירונימי גוארדאדירה אלאס בֵּינייאס מי
בֵּינייאָה קי אמי נוֹן גוארדי: (ז) דינוסייה אמי אאיל קי 15
אמו מי אלמה קומו פאסיראס קומו ייאזיראס אין לאס
סיסטאס קי פורקי סירי קומו אינבואילטה סוֹבְרִי
ריבֵּאנייוס די טוס קונפאניירוֹס: (ח) סי נוֹן סאבֵּיס
אטי לה אירמוזה אין לאס מוֹזִירִיס סאל אטי אין
קארקאנייאליס די לאס אוֹבֵּיזֵאס אי אפאסינטה אה 20
טוס קאבֵּריטוס סוֹבְרִי מוראדאס די לוס פאסטורִיס:
(ט) אה קאבֵּאיריאָה אין קואטריגואס די פרעה טי
אסימיזֵי מי קונפאניירה: (י) אפֹורמוזיגוארוֹנסי טוס
קיִשְׁאָדאס קון לאס אלחורזאס טו סירבֵּיס קון לאס
שְׁאָרטאס: (יא) אלחורזאס די אורו ארימוס אטי 25
קון פינטורִיִיאס די פלאטה:

As chanted in Salonika:

kantar
de los kantares ke a šelomó: (2) bezáseme de
bezoz desu boka ke mižores tus kerensyaz
mas ke vino: (3) agwezmo de tuz azeytez bwenaz
5 azeyte fwe vazyada tu nombre por tanto mansevas
te amaron: (4) sontráeme detrás de ti koreremos
trúšome el rey asus kámaras agozarmozemoz
i alegrarmozemos kon tigo
emmentaremos tus kerensyaz mas ke vino derečedades

- 10 te amaron: (5) negra yo idonoza dwenyaz de
 yeruŝalaym komo tyendaz de kedar komo telaz de ŝelomó:
 (6) non eskarneskádež demi ke yo denegrída ke
 me desfetežó el sol ižoz de mi madre eresyeron
 em mi puzyéromme gwardadera alaz vinyaz mi
 15 vinya ke ami non gwardí: (7) denunsya ami ael ke
 amó mi alma komo paserás komo yazeráz en las
 syestas ke porké seré komo embwelta sovre
 revanyoz de tus kompanyeros: (8) si non savez
 ati la ermoza en laz mužeres sal ati en
 20 karkanyalez de laz ovežaz i apasenta a
 tus kavretos sovre moradaz de los pastores:
 (9) a kavayería en kwatregwaz de paró te
 asemeží mi kompanyera: (10) aformozigwáronse tus
 kiŝadas kon laz alxorzaz tu servís kon las
 25 ŝartas: (11) alxorzaz de oro aremoz ati
 kom pinturyaz de plata:

Translation*

- The Song of Songs, by Solomon.
- (2) Oh, give me of the kisses of your mouth
 For your love is more delightful than wine.
- (3) Your ointments yield a sweet fragrance,
 Your name is like finest oil--
 Therefore do maidens love you.
- (4) Draw me after you, let us run!
 The king has brought me to his chambers.
 Let us delight and rejoice in your love,
 Savoring it more than wine--
 Like new wine they love you!
- (5) I am dark, but comely,
 O daughters of Jerusalem--
 Like the tents of Kedar,
 Like the pavilions of Solomon.
- (6) Don't stare at me because I am swarthy,
 Because the sun has gazed upon me.
 My mother's sons quarreled with me,
 They made me guard the vineyards;
 My own vineyard I did not guard.
- (7) Tell me, you whom I love so well;
 Where do you pasture your sheep?
 Where do you rest them at noon?
 Let me not be as one who strays
 Beside the flocks of your fellows.
- (8) If you do not know, O fairest of women,
 Go follow the tracks of the sheep,
 And graze your kids
 By the tents of the shepherds.

- (9) I have likened you, my darling,
To a mare in Pharaoh's chariots;
- (10) Your cheeks are comely with plaited wreaths,
Your neck with strings of jewels.
- (11) We will add wreaths of gold
To your spangles of silver.

(*Reprinted with permission from The Five Megilloth and Jonah, Second Revised Edition (Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1974), pp. 5-6.)

Comment: The name Ladino is today best applied only to that special semi-archaic, semi-artificial calque variety of Judezmo used to translate sacred and liturgical Hebrew-Aramaic texts into a language intelligible to the average Sephardi--a language predominantly of 'Latin' or 'Romance' origin, hence the term /ladino/. (לעז /láaz/--a word originally signifying 'foreign language, language other than Hebrew, but acquiring the specialized meaning 'Romance language' in the Middle Ages--appears in Hebrew-Aramaic texts to designate the language of the Sephardim in all its varieties, and also the other traditional Jewish languages of essentially Romance stock, which include: Tsarfatic Laaz or "Judeo-French", Italkic Laaz or "Judeo-Italian", and Shuadit or Comtadine "Judeo-Provençal". Under the influence of Hebrew /láaz/, /ladino/ sometimes occurs in rabbinic Judezmo printed texts--but not in speech--to refer to 'Judezmo' in general.)

In traditional Sephardic communities, the primary purpose of the Ladino texts was to provide children and less learned adults with an educational tool by means of which they might gain access to the 'sacred language' texts themselves. Ladino texts are characterized by the following features (the illustrative examples are taken from the above selection): archaizing vocabulary and grammatical forms (such as /donoza, dwenya, kon tigo, eskarneskádeš, bezáseme, agozármozémos/); a general tendency to avoid inclusion of even the most popular words of Hebrew-Aramaic origin, but strict traditional spelling of all such words and proper names which do find their way into the translations (for example פרעה, שלמה); a rather faithful adherence to rabbinic exegesis and avoidance of anthropomorphic expressions; and, perhaps most characteristically, a firm reliance on the principle of 'literalism'--the attempt faithfully to reproduce all the idioms, grammatical forms and syntax of the original Hebrew-Aramaic text, by means of calques or loan-translations, new coinages and innovations, and even the use of similar-sounding words wherever possible (and so לשלמה yields /a šelomó/; מנשיקות פיהו, /de bezoz desu boka/; אהבון, /te amaron/; שחורה אני, /negra yo/; מישרים /derečedades/). Analogues of this special calque variety probably exist in all Jewish languages, compare H.V. Sephiha, Le ladino: judéo-espagnol calque. Deutéronome (Paris: 1973), pp. 43-46.

The excellent specimen of Ladino which constitutes the above selection was composed by Rabbi Yisrael ben Hayyim 'of Belgrade' and published in

volume two of his "ספר ארבעה ועשרים" (Vienna: 1814), f. 4b. In preparing his translation of the entire Holy Scriptures (in four volumes, Vienna: 1813-1816), Rabbi ben Ḥayyim relied heavily on the mid-18th-century Ladino Bible of Rabbi Avraham ben Yishak Asa (in five volumes, Constantinople: 1738/39-44/45) and earlier texts. Contrast this traditional translation of The Song of Songs I,1-11 with the following, much more liberal, version published in a kind of pseudo-Judezmo by Christian missionaries in Turkey (from "איל ליברו די לה ליי, לוס פרופיטאס אי לאס איסקריטוראס" (Constantinople: 1873), p. 431):

קאנטאר די לוס קאנטאריס, קי אים די שלמה. קי מי ביז קון לוס ביזוס
די סו בוקה; פורקי מיזורים סון טום קירינסייאס קי צינו. פור איל גולור די
טום אזייטס בואינוס, קומו אזייטי צאזייאדו אים טו נומברי; פור טאנטו לאס
איסקוסאס טי אמאן. סונטראאימי, דיטראס די טי קורירימוס; מי טרוטו איל
5 ריי אין סום קאמאראס; נוס גוזארימוס אי נוס איגרארימוס אין טי; נוס א-
קורדארימוס די טום קירינסייאס מאס קי די צינו; לוס דיריגוס טי אמאן.
מורינה סויי יו, מה אירמוזה, ׀ או איזאס די ירושלים! קומו לאס טיינדאס
די קדר, קומו לאס קורטינאס די שלמה. נו מי מיריט קי יו סויי מורינה; פור-
קי איל סול מי מירו; לוס איזוס די מי מאדרי סי אאירארון קונטרה מי; מי
פוזיירון פור גוארדאדורה די לאס ציניאס; מי ציניי קי אירה מיאה נו גואר-
10 די. דינונסיאמי, טו אה קיין אמה מי אמה, אונדי אפאסינעאס, אונדי אזיס
ייאזיר טו ריבאניו א מדייודיא; פורקי א פור קי סיריאט יו קומו לה קי צה
איראנדו גונטו אה לוס ריבאניוס די טום קומפאניירוס? סי טו נו סאציס,
׀ או אירמוזה אינטרי לאס מוזיריס! סא טו פור לאס פאטאדאס דיל ריבאניו,
אי אפאסינעט טום קאצריטאס גונטו אה לאס מוראדאס די לוס פאסעויריס.
15 אה לה קאצאלייריא אין לאס קואטריגואס די פרעה טי אסימיזי, קומפאנייר
מיאה. סי אפירמוזיגוארון טום קיטאדאס קון לאס גויאס, טו סירציו קון לאס
טארטאס. גויאס די אורו טי ארימוס קון טאגויס די פלאטה.

kantar de los kantares, ke ez de šelomó. ke me beze kon loz bezoz
de su boka; porke mižores son tus kerensyas ke vino. por el golor de
tuz azeytez bwenos, komo azeyte vazyado es tu nombre; por tanto laz
eskosas te aman. sontráeme, detráz de ti koreremos; me trušo el
5 rey en sus kámaras; noz gozaremos i noz alegraremos en ti; noz a-
kordaremos de tus kerensyaz mas ke de vino; loz derečos te aman.
morena soy yo, ma ermoza, ׀ o ižaz de yerušalaym! komo las tyendaz
de kedar, komo las kortinaz de šelomo. no me miréš ke yo soy morena; por-
ke el sol me miró; loz ižoz de mi madre se airaron kontra mi; me
10 puzyerom por gwardadora de laz vinyas; mi vinya ke era mía no gwar-
dí. denúnsyame, tu a kyen ama mi alma, onde apasentas, onde azez
yazer tu revanyo al medyodía; porke ׀ por ke sería yo komo la ke va
erando junto a loz revanyoz de tus kompanyeros? si tu no saves,
׀ o ermoza entre laz mužeres! sal tu por las patadaz del revanyo,
15 i apasenta tus kavretaz junto a laz moradaz de los pastores.
a la kavayería en las kwatregwaz de paró te asemeží, kompanyera
mía. se afermozigwaron tus kišadas kon laz joyas, tu servís kon las
šartas. joyaz de oro te aremos kon tačonez de plata.

XI. FROM A PERIODICAL IN LATIN CHARACTERS:
Spelling System Based On Modern Turkish

/"espozadoz en la prezyón"/
"Engaged in Prison"
(Istanbul: ca1931), pp. 1-2:

ESPOZADOS EN LA PREZYON

KAPİTOLO 1

5 El koento ke vamos a kontar es un fak-
to verdadero ke se paso en Balat enfrente
del luğar ke se topa oy situado el Espital
Or Ahaim.

10 Era tadre de alhad 10 av del anyo 5650
a oras de tadre ke lo yaman..... nahamu.
El sinyor Yosefaçi Koen vinia a kaza karğa-
do komo la mula, i traia a kaza de todo lo
boeno ke se topava en akel tiempo para
15 kortar Tanid. El se iva dirito ala kuzina i
despoes de yamar a la ğizandera, le dava
el orden de las kozas ke tenia de aparejar
para la kortada. El le dava tambien un pa-
ketiko de tombekî i le dizia de aparejarle
una narğile bien limpya en la ğuerta ke te
nian detras de sus kaza,

20 Alas oras 7.15 Yosefaçi se fue al kal
por azer la orasyon de la tadre, en eska-
pando de arivid, el kombido a su amiğo
Marko por venir dezayunar en cuntos a su
kaza.

25 Kuando eyos entraron en kaza, todo ya
era pronto. la meza estava pronta en la ğu-
erta. i un fener konteniendo una lampa de
30 numero estava kolğado serka de la meza.

30 Al torno de la meza aviya 5 siyas en
la una estava asentada madam Kler ke era
la sinyora de kaza, en la seğunda madmua-
zel Roza ke era la ija reğalada de Yusefaçi,
en las otras des siyas se asentaron Yusefaçi

i Marko, i la sinkena siya ke estava vazia,
era para Ízak ke iva venir esta tadre a
35 pransar en cuntos.

La puerta harvavan, era Ízak ke vino.
el saludo a todos i despues de bezar la mano
de su tiyo, se asento al pranso, i en vista
truxeron a kortar Tanid.

Translation:

ENGAGED IN PRISON

Chapter 1

The story we are going to tell is an
actual event that occurred in Balat opposite
5 the place where
Or Ahaim Hospital is situated today.

It was Sunday afternoon, the 10th day of Av in the year 5650 [=1890],
at the time of the afternoon that is called..... naxamú.
Mr. Yosefači Koén [=Cohen] came home loaded down
10 like a mule, and he brought home all the
good things one found at that time to
break the fast with. He went straight to the kitchen and
after summoning the cook, he gave her
the list of things she had to prepare
15 for breaking the fast. He also gave her a little packet
of tobacco and told her to prepare
a well-cleaned hookah in the garden they
had behind their house.

At 7:15 Yosefači went to the synagogue
20 for the afternoon prayers; having finished
the evening prayers, he invited his friend
Marko to come break the fast together with him at his
house.

When they entered the house, everything
25 was ready. The table was set in the garden
and a lantern containing a lamp of
30 watts was hung near the table.

Around the table were five chairs: in
the first, Claire, the
30 lady of the house, was seated; in the second sat
Mlle. Roza, who was Yosefači's only daughter;
in two other seats sat Yosefači
and Marko; and the fifth chair was empty,
it was for Izak, who was going to come this afternoon to
35 dine together with them.

There was a knock on the door, it was Isaac who came.
He greeted everybody and, after kissing his uncle's hand,
sat down to dinner; at once
they brought food to break the fast.

Comment: Taken from an issue of El Amigo de Kaza, described by its editor--Elia R. Karmona--as a "rekolyo de anekdotas la mas parte cudias." My copy lacks a title page.

Note the phonetic values of the following symbols used in this spelling system:

c = /j/
ç = /ç/

h = /x/
i = /z/

š = /š/

XII. FROM A NEWSPAPER IN LATIN CHARACTERS:
Spelling System Based On French

/"miki roni: enfn ya topi a la muđer de miz esfwenyos"/
"Mickey Rooney: Finally I've Found the Woman of My Dreams"
(Tel-Aviv: 5736=1975)

**MIKI RONI: ENFIN YA TOPI A LA
MUJER DE MIS ESFUENIOS**

Miki Roni el artista amerikano bien konossido ainda de su tchikes, del sinema de Holliwood i ke oy es aedado de 54 años, esta por kazarse por la otchena vez en su vida...

Kurto de boy, no depasando los 159 santímetros kon kalsados, se va kazar kon la jovena blonda aedada de 25 años Djein Tchemberlein, kantadera i kompozitora de kantes.

"Es maravia, enfin ya topi la mujer de mis esfuenios," dicho Miki Roni al jurnal "Star" de Hong Kong, ande se topa por tomar parte en el filmo "De Hon Kong kon amor"...

Kuanto a su jovena novia, dicho eya: "Todas las 7 ex-mujeres de Miki no reucheron a entenderlo. Yo sere diferente... Entender al de enfrente es la sensia prensipala"...

Translation:

**MICKEY ROONEY: FINALLY I'VE FOUND
THE WOMAN OF MY DREAMS**

Mickey Rooney, the American artist still well-known for Hollywood movies from his youth, and who today is 54 years old, is about to marry for the eighth time....

Short of height, not going over 159 centimeters with shoes, he is going to marry the young 25 year old blonde Jane Chamberlain, singer and songwriter.

"It's a marvel, finally I've found the woman of my dreams," Mickey Rooney told the newspaper Star of Hong Kong, where he happens to be playing a part in the film From Hong Kong With Love....

As for his young fiancee, she said, "All of Mickey's 7 ex-wives failed to understand him. I will be different.... Understanding the one opposite you is the principal art"....

Comment: Taken from the 6 Tichri/11 Septembre issue of La Luz de Israel, currently edited by Roza Yaech, with regular columns by Nissim Bueno, Leon Berk and Eliezer Bivas.

Note the phonetic values of the following symbols used in this spelling system:

ch = /š/
di = /j/

h = /x/
i = /z/

tch = /č/